

Een moeizame start

De gevangenisbibliotheek van Sint-Gillis. Foto: Vlaamse Gemeenschapscommissie.

In mei 1991 neemt Dora De Haeck, verantwoordelijke doelgroepenwerking in de Hoofdstedelijke Openbare Bibliotheek, contact met de gevangenis van Sint-Gillis en Vorst. Ze is ervan overtuigd dat deze instellingen nood hebben aan een moderne, goed uitgebouwde bibliotheek met een aanbod en werking die zo dicht mogelijk aansluiten bij de voorzieningen in de 'vrije' wereld. Het enthousiasme bij de directies van beide penitentiaire instellingen is bijzonder lauw. Tussen 1992 en 1996 beweegt er zo goed als niets, maar Dora verdiept zich in de materie, leest stapels vakliteratuur en volgt diverse IFLA-congressen.

Eind 1996 komt er een voorzichtige doorbraak. Op een studiedag van gevangenisbibliotheken in Vlaanderen ontmoet Dora de nieuwe directeur van Sint-Gillis, Jürgen Van Poecke. Die is snel gewonnen voor een samenwerking, maar toch duurt het tot eind 1998 voor er concrete plannen op tafel liggen. Justitieel Welzijnswerk (dat een brugfunctie vervult tussen justitie en de samenleving) steunt het project voluit. In maart 1999 komt voor de eerste maal een stuurgroep samen met vertegenwoordigers van de gevangenis, Justitieel Welzijnswerk, de Centrale Openbare Bibliotheek Brugge (pilot-project gevangenisbibliotheken), de Hoofdstedelijke Openbare Bibliotheek (HOB) en haar opdrachtgever, de Vlaamse Gemeenschapscommissie. Enkele maanden later wordt alles concreet en bezoekt de stuurgroep de toekomstige locatie voor de bibliotheek: de voormalige protestantse kapel, die al jaren dienstdoet als burgervestiaire.

Dat enkel Sint-Gillis (en niet Vorst) in het project stapt, heeft een reden. Strafinrichtingen zijn een federale materie, het welzijnswerk en de sociaal-culturele voorzieningen voor gedetineerden zijn dat niet. Zo is Sint-Gillis Nederlandstalig en Vorst Franstalig. Die verdeling weerspiegelt zich in de directies van beide gevangenissen (Sint-Gillis heeft vooral Nederlandstalige directeurs, Vorst vooral Franstalige) maar niet in hun populatie. Sint-Gillis is bovendien een arresthuis van de tweede fase. Dat is een huis van bewaring waar gedetineerden wachten op een vonnis, voordat ze naar een 'definitieve' instelling verhuizen. En dat heeft zijn gevolgen, ook voor de werking van de bibliotheek.

Een nieuw millennium, een nieuw elan

Toen ik als assistent-dienstleider vanuit de HOB in het project stapte, was één en ander net in een stroomversnelling gekomen. In 2000-2001 werd de protestantse kapel grondig herbouwd tot een kleine oase binnen de deprimerende en verouderde accommodatie. Er werd mooi en functioneel meubilair aangekocht, inclusief drie personeels-pc's en twee catalogus-pc's. En er werd hard gewerkt aan de samenstelling van een goed onderbouwde, meertalige collectie fictie en non-fictie, strips, taalcursussen en cd's. De stuurgroep besprak ook welke kranten en tijdschriften zouden worden aangeboden, en maakte budgettaire afspraken: de gevangenis zou aanvullend meubilair (de basisinrichting kwam van de HOB), hardware en abonnementen op periodieken en kranten betalen, de collectie was voor de rekening van de Centrale Openbare Bibliotheek Brussel, later uitgebouwd tot Steunpunt Brusselse Bibliotheken (SBB).

Raymond VANSUMERE
Clusterhoofd fictie HOB
raymond.vansumere@hob.be

De bestaande gevangenisbibliotheek van Sint-Gillis had tot dan een behoorlijke dienstverlening verzorgd, maar de collectie was verouderd en werd slechts mondjesmaat aangevuld. Bovendien konden enkel boeken worden geleend, geen cd's, en was de bibliotheek niet toegankelijk voor haar gebruikers: zij moesten hun lectuur via bezitslijsten aanvragen.

Op 2 januari 2002 kregen de gedetineerden van Sint-Gillis hun nieuwjaarsgeschenk: een nieuwe, mooi ingerichte bibliotheek met grotendeels nieuwe materialen. En voortaan konden ze zelf in die materialen grasduinen.

Beneden bevinden zich naast het uitleencentrum, de kranten en tijdschriften, de collecties fictie en non-fictie in verschillende talen; de mezzanine biedt plaats voor strips en cd's. De ruimte is mooi ingericht en aangenaam verlicht. Er staan tafels, stoelen en zeteltjes, waar de bezoekers een uurtje kunnen 'ontsnappen' aan de grauwheid van hun gevangenisbestaan.

Gevangenispopulatie en organisatie van de bibliotheek

In het arresthuis van Sint-Gillis, uitsluitend voor mannen, schommelt de gemiddelde bezettingsgraad rond de 600 gedetineerden per dag. Op jaarbasis worden er echter 2000 à 3000 mannen voor korte of lange tijd opgenomen. Dat maakt het niet gemakkelijk om een beeld te schetsen van het bibliotheekgebruik. Gemiddeld lenen jaarlijks 60% van de gedetineerden materialen uit. Sommige bezoekers komen enkel voor de kranten en/of tijdschriften en voor anderen is een uurtje bibliotheek gewoon een manier om de verveling tegen te gaan. Dat komt erop neer dat zowat 80 % van alle gevangenen in minder of meerdere mate de bibliotheek gebruikt.

De bibliotheek heeft ruime openingstijden: van maandag tot vrijdag is ze toegankelijk van 9 tot 11 uur en van 12 tot 20 uur. Zo kunnen de gedetineerden die overdag werken (de meesten binnen het complex, sommigen ook daarbuiten) ook nog op bezoek komen. In principe kan iedereen elke dag een bibliotheekbezoek aanvragen. Dat gebeurt telkens in groep (maximum 10 personen) en vanzelfsprekend onder begeleiding. De tijd is zo uitgemeten dat elke groep 45 minuten in de bibliotheek doorbrengt, waardoor er elk uur een nieuwe groep kan worden toegelaten.

Twee personeelsleden (een kwartieroverste en een bewaker) organiseren de dagelijkse werking en begeleiden de gevangenen. Ook wordt getracht altijd vier gedetineerden in te schakelen voor de specifieke bibliotheektaken (uitleenen, innemen, inschrijven, terugplaatsen, plastificeren ...). Door de grote mobiliteit moeten telkens nieuwe, geschikte, personen worden opgeleid.

De medewerker van het SBB verzorgt de catalografie en koopt de materialen aan, waarvoor hij zich laat informeren door de twee verantwoordelijke beambten die beter dan wie ook weten waar behoefte aan is en wat binnen een gevangeniscontext kan en niet kan. Per bezoek kunnen vijf objecten worden geleend (maximaal vier strips en twee cd's). Gedrukte materialen zijn gratis, voor een cd wordt een jeton ter waarde van 50 eurocent aangerekend.

De bibliotheek is geautomatiseerd met Vubis Original. Het was de bedoeling om op Vubis Smart over te schakelen, maar de prijs hiervoor bleek voor de gevangenisdirectie net iets te hoog ...

fictie	3057
non-fictie	1677
strips	1420
biografieën	103
taalcursussen	214
cd's	1075

Overzicht collectie eind 2007.

Budget, collectie, uitleningen

Het SBB zal eind 2008, en dat sinds de opening begin 2002, 53.000 euro gespendeerd hebben aan de collectie. Aanvankelijk bedroeg de startcollectie 4770 eenheden; eind 2007 waren er 7546 materialen. In dat jaar werden 17.400 uitleningen geregistreerd. Een derde daarvan betrof fictie (exclusief strips), die in 14 talen wordt aangeboden: Albanees, Arabisch, Bulgaars, Duits, Engels, Frans, Italiaans, Nederlands, Pools, Portugees, Roemeens, Russisch, Spaans en Turks. Een ander derde bestaat uit non-fictie.

Het totale aanbod wordt vervolledigd door twee kranten (*Het Laatste Nieuws* en *La Dernière Heure*) en acht tijdschriften (*Humo*, *Knack*, *Autogids*, *National Geographic*, *Ciné Télé Revue*, *Le Moniteur Automobile*, *Le Vif*, *Muscle & Fitness*).

In een eerste fase was nogal optimistisch vooropgesteld dat de catalogus van de Hoofdstedelijke Openbare Bibliotheek raadpleegbaar zou zijn in de gevangenis waardoor het aanbod enorm zou toenemen. Dat bleek om praktische redenen niet haalbaar: geen internetaansluiting mogelijk, problemen met verdwenen of beschadigde materialen ...

Tijdschriftencollectie in de gevangenisbibliotheek van Sint-Gillis. Foto: Vlaamse Gemeenschapscommissie.

De toekomst

In samenwerking met Justitieel Welzijnswerk werd na bijna twee jaar gevangenisbibliotheek 'nieuwe stijl' een enquête gehouden bij de gebruikers. Die moest duidelijk maken waar er bijsturing nodig was en hoe de collectie uitgebreid kon worden aan de hand van kritische opmerkingen. 153 gedetineerden vulden de vragenlijst in. 90% vond dat de dienstverlening in de bibliotheek goed tot zeer goed was en men vond 'soms' (69%) tot 'altijd' (17%) wat men zocht. Ook

vond 84% de bibliotheekruimte een aangename plaats om te vertoeven. Positieve geluiden dus, al bleek vooral dat op het vlak van de collectie één en ander beter kon (meer wereldmuziek en strips bijvoorbeeld). Dankzij een ruim bemeten budget kon daar vanaf 2004 op ingespeeld worden. Zo werd rekening gehouden met aankoopssuggesties en werden romans aangekocht in minder voor de hand liggende talen als Albanees, Bulgaars, Pools en Roemeens. Dat leidde na een jaar tot bijna een verdubbeling van de uitleencijfers.

In 2008 werd het organogram van de Hoofdstedelijke Openbare Bibliotheek grondig herzien en dat zal gevolgen hebben voor de verdere samenwerking tussen het SBB en de gevangenisbibliotheek. Budgettair zal er weinig veranderen, maar de SBB-medewerker zal zijn takenpakket anders moeten invullen. Voortwerken met een verouderde versie van het bibliotheekstelsel kan niet langer. Omdat de mogelijkheid om de catalogus te raadplegen absoluut niet prioritair is (dat gebeurde haast nooit) en SISO voor veel gebruikers moeilijk en onoverzichtelijk is, wordt nagedacht over een eenvoudiger catalogografie- en plaatsingssysteem. De gedetineerden zouden zelf meer bij de werkzaamheden – zoals invoer – betrokken moeten kunnen worden.

De voorbije jaren kende de gevangenis van Sint-Gillis een groot verloop op directieniveau. Dat was niet altijd bevorderlijk voor een vlotte werking van de bibliotheek. Maar de voortzetting van de samenwerking blijft als concrete doelstelling opgenomen in de beleidsplannen en de jaarlijkse actieplannen van het SBB en in het convenant tussen de Vlaamse Gemeenschap en de Vlaamse Gemeenschapscommissie.